

254

JULIOL
2014

ESPANYA-MARROC: m3s enll3 de les relacions diplom3tiques i econ3miques

Iv3n Mart3n, Investigador S3nior, CIDOB

La tercera **visita a l'estranger del nou rei Felip VI, al Marroc**, despr3s de les realitzades al Vatic3 i a Portugal, ha servit per certificar el bon moment de les relacions bilaterals. Els portaveus oficials han subratllat la "fraternitat" entre els dos monarques, i el ministre espanyol d'Afers Exteriors ha afirmat, hiperb3licament, que ambd3s pa3sos mantenen "les millors relacions de la hist3ria". Per3 seria important passar de les "relacions de fam3lia" entre les monarquies i de l'anomenat "matal3s d'interessos" entre els governs a uns intercanvis m3s profunds entre les respectives societats.

Efectivament, cal congratular-se de qu3, en els 3ltims dos anys, ambd3s governs hagin sabut eludir les provocacions i fer prevaler la cooperaci3 i els interessos comuns en tots els grans dossiers conflictius: Ceuta i Melilla, la immigraci3 irregular des de Marroc, la pesca en aig3es marroquines i tamb3 el S3hara Occidental, tot i les tensions provocades pel sagnant desallotjament dels campaments de protesta de Gdeim Izik, a les proximitats d'El Aai3n, al novembre de 2010. Per part espanyola, 3s d'agrair que despr3s del canvi de govern de finals de 2011, **les relacions amb el Marroc s'hagin mantingut com una pol3tica d'Estat**. Aix3 es va escenificar amb la celebraci3 de la X Reuni3 d'Alt Nivell a l'octubre de 2012 i amb la visita d'Estat del Rei Joan Carles al Marroc el juliol de 2013. Tanmateix, 3s dif3cil no tenir la impressi3 de qu3 aquesta *entente cordiale* s'articula al voltant dels interessos m3s espuris d'ambd3s governs. El govern marroqu3 actua en conniv3ncia amb el govern espanyol en la seva lluita contra la immigraci3 irregular tot i inc3rrer en possibles vulneracions de la legalitat com l'episodi del desallotjament dels immigrants subsaharians que havien arribat a l'illa de Tierra davant la platja d'Alhucemas el setembre de 2013 o les devolucions en calent. Malgrat el contenci3 territorial sobre Ceuta i Melilla, Espanya facilita la reiterada entrada de gendarmes marroquins a territori espanyol per detenir a immigrants irregulars subsaharians abans de qu3 travessin l'3ltima tanca. Per la seva banda, el govern espanyol prefereix ignorar el recent enduriment de la repressi3 en mat3ria de llibertat de premsa o el dret de manifestaci3 al Marroc, en comptes de recolzar un major respecte dels drets humans i una aplicaci3 efectiva de la Constituci3 marroquina de 2011.

En la mateixa tònica, les relacions econòmiques no paren d'ofrir xifres positives, en particular respecte als intercanvis comercials. **L'any 2013, Espanya va consolidar la primera posició com a subministrador internacional del Marroc, per davant de França, que ja havia assolit l'any 2012**, i va superar el volum de 5.500 milions d'euros d'exportacions, quasi dos cops més que fa quatre anys (3.000 milions d'euros l'any 2009). A més, el superàvit comercial per a Espanya s'ha triplicat en els últims cinc anys, superant els 2.000 milions d'euros l'any 2013, i això sense comptabilitzar el pròsper contraban des de Ceuta i Melilla. Tanmateix, les inversions espanyoles segueixen sense acompanyar aquest augment sostingut de les exportacions (Espanya és només el tercer inversor estranger, amb el 10% de l'estoc acumulat entre 2004 i 2012 per darrere de França i Estats Units, i els fluxos des de 2008 són tan ínfims que la situen en desena posició), i grans empreses espanyoles, la banca, Telefònica, les elèctriques, les constructores o les empreses de gestió d'aigua, segueixen sense apostar pel mercat marroquí i entre les que hi tenien un peu, n'hi ha que des de l'inici de la crisi han reduït posicions. L'auge en els fluxos d'intercanvis no sembla anar acompanyat pel reforç dels vincles econòmics estructurals.

Però, més enllà de les relacions diplomàtiques i les relacions comercials, el gran dèficit de les relacions bilaterals segueix estant en els intercanvis socials i culturals, en el desconeixement mutu de les respectives societats més enllà dels estereotips i d'una petita elit hispana-marroquina. Si es deixa de banda el turisme (680.000 turistes espanyols van visitar el Marroc l'any 2014 i 300.000 marroquins passen cada any part de les seves vacances a Espanya, sobretot a la Costa del Sol), els intercanvis entre les dues societats han patit un cert retrocés respecte a les dues dècades anteriors. Tot i la firma d'un "Conveni d'Associació Estratègica en matèria de Desenvolupament i de Cooperació Cultural, Educativa i Esportiva entre el Regne d'Espanya i el Regne del Marroc" l'octubre de 2012, la cirurgia radical a la que s'ha vist sotmesa la cooperació al desenvolupament espanyola des de 2012, ha fet caure el finançament espanyol, que d'un màxim històric de 166 milions d'euros l'any 2009, a 27,4 milions l'any 2012 i **unes previsions d'uns 50 milions per any entre 2014 i 2016**.

Això ha escapat els intercanvis escolars i universitaris bilaterals, que mai van rebre excessiva atenció més enllà dels col·legis espanyols al Marroc. Respecte als intercanvis culturals, des de 2012 Casa Àrab, Casa Àfrica i Casa Mediterrània, creades pel govern de José Luis Rodríguez Zapatero per fomentar el coneixement mutu i la diplomàcia cultural, han vist els seus pressupostos retallats sensiblement i, en bona mesura, han quedat reduïts a portaveus de la posició oficial en comptes d'actuar com aparador de la diversitat social i cultural d'aquests països. L'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed) de Barcelona i la Fundació Tres Culturas de Sevilla han hagut de reorientar la seva activitat a la captació de recursos europeus davant les dràstiques retallades pressupostàries que han patit.

El Comitè Averroes, que tot i les seves deficiències va servir entre 1996 i 2008 per a galvanitzar les relacions entre els respectius mons periodístics, universitaris i empresarials, va ser definitivament enterrat al juliol de 2013, després d'un llarg procés d'hibernació, amb l'anunci de la creació d'un "Consell Econòmic Hispano-Marroquí" de naturalesa molt diferent i que no sembla tenir continuïtat.

Respecte als intercanvis entre les autoritats locals, si bé és cert que molts ajuntaments i diputacions sobretot andaluses, però també d'altres comunitats autònomes, segueixen mantenint projectes de cooperació amb els seus homòlegs marroquins, l'autoexclusió del Marroc del Programa de Cooperació Transfronterera (tant del programa bilateral Espanya-Marroc com del Programa Conca Mediterrània) de l'Instrument Europeu de Veïnatge, confirmat en el nou Reglament 2014-2020, ha suposat perdre uns 78 milions d'euros de fons europeus per a cooperació bilateral i un important espai d'aprenentatge mutu de programació i gestió conjunta

de projectes d'interès comú. El **Programa de Cooperació Transfronterera Espanya-Fronteres Exteriors (POCTEFEX)** posat en marxa l'any 2009 per absorbir els fons estructurals que corresponien a Espanya en aquest marc només ha pal·liat parcialment aquesta pèrdua, en estar gestionada unilateralment per la part espanyola.

Finalment, la comunitat de 800.000 immigrants marroquins a Espanya, que després de la crisi ha tornat a convertir-se en la primera comunitat de ciutadans estrangers per davant dels romanesos, s'ha trobat que precisament quan la crisi econòmica els està afectant més, amb taxes d'atur que poden arribar al 50%, les partides pressupostàries per a la integració d'immigrants pràcticament han desaparegut. Les úniques iniciatives que perviuen són les destinades a reforçar la seva marroquinitat o la seva religiositat (fonamentalment a través de les mesquites). Els espanyols que viuen al Marroc segueixen sent una comunitat relativament reduïda (menys de 10.000 segons els registres consulars espanyols i uns pocs milers en situació irregular, amb visats turístics).

Aquests són, ara que les relacions diplomàtiques i econòmiques bilaterals semblen haver trobat certa estabilitat, els veritables reptes de la cooperació hispano-marroquina, més enllà de la retòrica i els interessos. De no tenir-los en consideració, es corre el risc de derivar cap a un model de relacions bilaterals semblant al de les relacions hispano-algerianes (amb les evidents diferències entre Algèria i Marroc: absència d'una comunitat tan important d'immigrants algerians, relacions històriques i colonials, diferències en el model econòmic i els circuits comercials...), amb unes excel·lents relacions econòmiques i intergovernamentals i un gran desconeixement entre les societats. En aquest sentit, el reforçament de les tanques de Ceuta i Melilla per la banda espanyola i la nova tanca en construcció per la banda del Marroc poden constituir alguna cosa més que un símbol.